

УДК [664:338.2:005.934]:332.146(477)

DOI: 10.31359/2312-3427-2020-3-317

Б.В. Єгоров, д-р техн. наук, професор, член-кореспондент НААН

orcid.org/ 0000-0001-7526-0315

bogdanegoroff58@gmail.com

В.В. Лагодієнко, д-р екон. наук, професор

orcid.org/0000-0001-9768-5488

volodymyr@wiktoriya.com

Н.Р. Кордзая, канд. техн. наук, доцент

orcid.org/0000-0003-3429-0483

natela_k@ukr.net

Одеська національна академія харчових технологій

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ПРОДОВОЛЬЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

У статті досліджується фактичний стан та напрямки удосконалення організаційно-економічного механізму формування регіональної системи продовольчого забезпечення. Встановлено, що мульти-комплекс заходів формування системи продовольчого забезпечення повинен базуватися на елементах податкового регулювання з використанням цільового субсидування та пільгового кредитування. Ефективно потрібно використовувати товарні та закупівельні інтервенції з вдосконаленням системи стандартизації та сертифікації. Стимулювання інвестиційно-інноваційного розвитку повинно відбуватися з наданням преференцій, податкових канікул з зниженням загальної ставки оподаткування. Доведено, що паралельно з використанням дослідженого мульти-комплексу доречно здійснити вплив на зростання доходів населення через збільшення рівня регіональної заробітної плати, запровадження соціальних виплат і допомоги населенню локального спрямування на задоволення потреб в споживанні продовольчих товарів. Потрібно здійснювати прозорі механізми ліцензування регіональних суб'єктів експортно-імпоротної діяльності. Мульти-комплекс заходів формування системи продовольчого забезпечення також повинен базуватися на елементах податкового регулювання з використанням цільового субсидування та пільгового кредитування. Стимулювання

інвестиційно-інноваційного розвитку повинно відбуватися з наданням преференцій, податкових канікул з зниженням загальної ставки оподаткування.

***Ключові слова:** продовольча безпека, продовольчий аспект, організаційно-економічний механізм, регіональна інфраструктура продовольчого забезпечення, мульти-комплекс.*

Постановка проблеми. Процес удосконалення та перерозподілу правових та бюджетних повноважень суттєво збільшив відповідальність регіонів в забезпеченні їх територій продовольчими товарами. Але відсутність єдиної національної політики в сфері продовольчого забезпечення регіонів, необхідність врахування особливостей забезпеченості окремих регіонів продовольчими товарами, неузгодженість нормативно-правової бази та державної підтримки сільського господарства та харчової промисловості, показують, що ці проблеми в кожному регіоні країни виконуються самостійно враховуючі наявні можливості.

Систематизація досліджень сформувала комплексну модель системи продовольчого забезпечення регіону з елементів (підсистем): визначення необхідних потреб у продовольстві, формування продовольчих ресурсів регіону, визначення власного виробництва продовольства, розподілу (обміну) продовольчих ресурсів, споживання продуктів харчування та управління процесом продовольчого забезпечення. Ефективність системи залежить від характеру структурованості зв'язків елементів підсистем продовольчого забезпечення регіону, впливу факторів внутрішнього й зовнішнього середовищ, збалансованості політики міжрегіональних й зовнішньоекономічних відносин утворюючи механізм формування пропозиції на регіональному ринку продовольчих товарів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі забезпечення населення продовольством та продовольчої безпеки присвячені праці Ю. Білика, П. Борщевського, Л. Дайнеко, Б. Єгорова, О. Кочеткова, В. Лагодієнка, І. Лукінова, Р. Маркова, Р. Мудрака, О. Нижник, О. Онищенко, П. Саблука, В. Трегобчука, В. Юрчишина та інших вітчизняних і зарубіжних вчених. Проте питання удосконалення організаційно-економічного механізму формування регіональної системи продовольчого забезпечення на сьогоднішній день вивчене недостатньо.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження напрямків удосконалення організаційно-економічного механізму формування регіональної системи продовольчого забезпечення.

Виклад основного матеріалу. Механізм забезпечення продовольчої

безпеки – це сукупність організаційних форм, економічних методів, взаємозв’язаних на міжнародному, національному й регіональному рівнях у єдиний комплекс (механізм), в якому країна використовує правові норми для стабілізування рівня продовольчої безпеки [1, с. 93].

Продумана державна стратегія в цьому напрямку може покращити економічну ситуацію в країні в цілому, також збільшити її міжнародні економічні зв’язки (зовнішнє середовище), але і може спричинити загострення суспільного негативу, втрату виробниками (вітчизняними) внутрішніх і зовнішніх ринків в створенні залежності імпорту економіки країн. Тому, процес формування організаційно-економічного механізму продовольчої безпеки – це один із вагомих напрямів державного регулювання України. Структура продовольчої безпеки країни з врахуванням навколишнього середовища наведена на рис. 1.

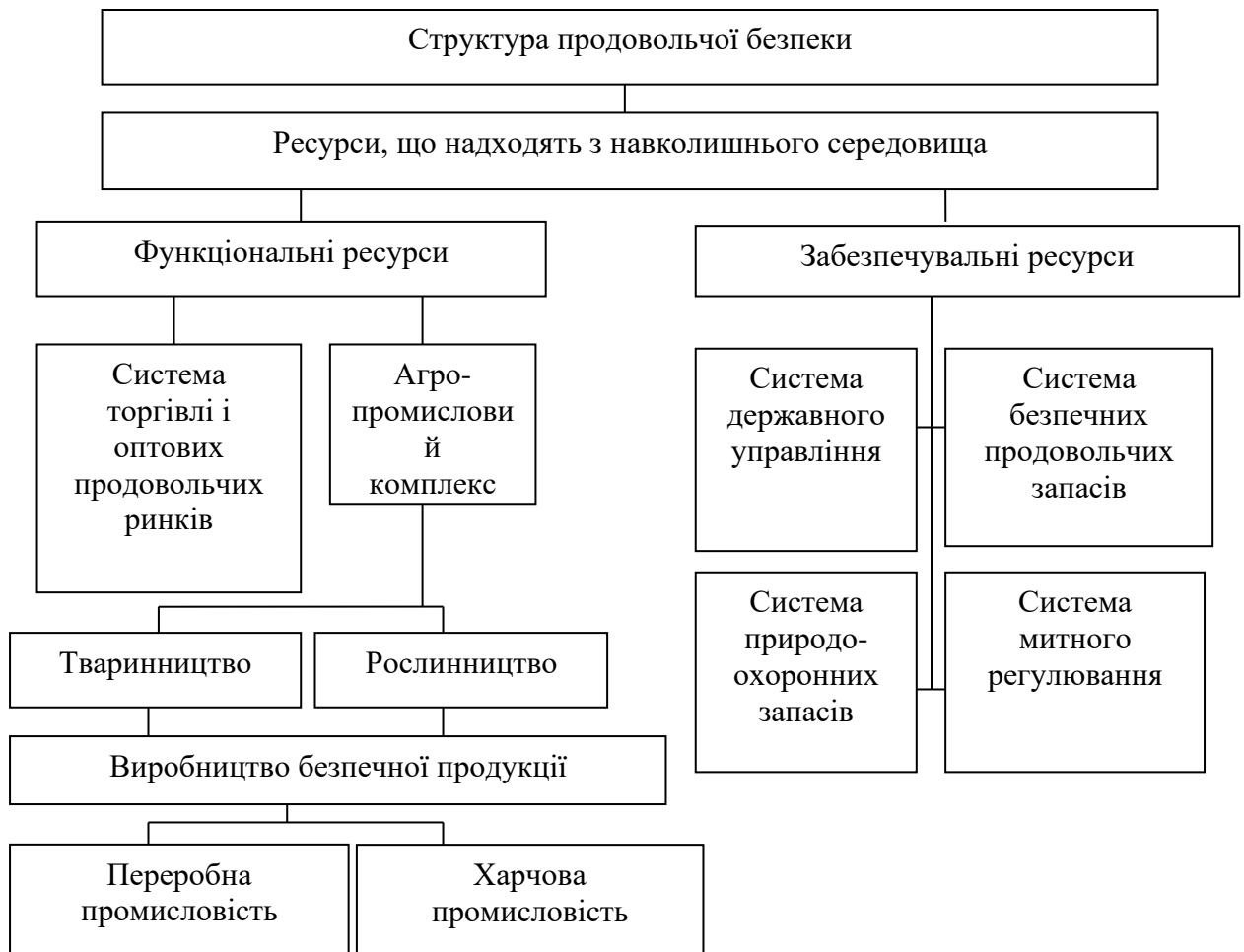

Рис. 1. Структура продовольчої безпеки країни [1, с. 95]

Продовольчий аспект – це аналіз важливих напрямків аграрної політики, який забезпечує продовольчу безпеку контролюючи ступінь

забезпеченості продовольством: виробленим вітчизняними підприємствами, об'єми потрібних запасів продуктів (сировини), граничні межі попиту та пропозиції на товари.

Сільськогосподарський аспект використовує аграрний потенціал країни в сфері виробництва необхідних обсягів сільськогосподарської сировини й продовольства, відповідає показникам ефективності сільського господарства: урожайність культур, продуктивність тварин, продуктивність сільськогосподарських угідь, продуктивність праці, рентабельність виробництва, фондівіддача тощо [2].

Формуючи національну продовольчу безпеку аграрної політики, науковці рекомендують визначення основних аспектів національної продовольчої безпеки (рис. 2) [3].

Державна політика направлена на реалізацію та забезпеченість продовольчої безпеки в залежності від внутрішніх і зовнішніх чинників середовища.

Організаційно-економічний механізм продовольчої безпеки – є структурно складний економічний інструментарій, який складається з методів, організаційних форм, принципів, які пов'язані між собою та направлені на забезпечення стабільності продовольчої безпеки країни в цілому.

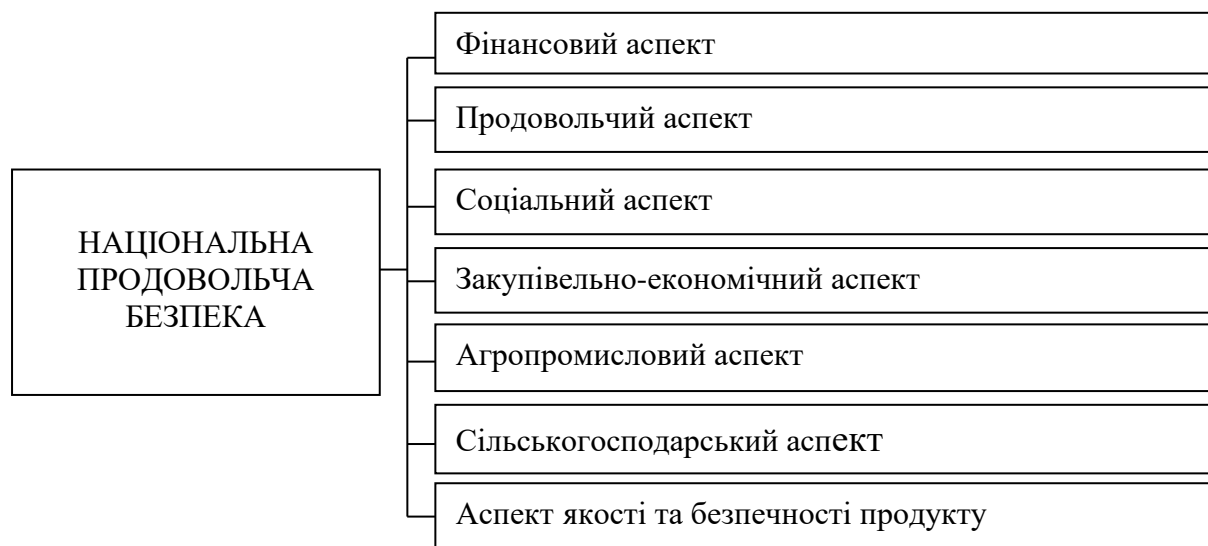

Рис. 2. Основні аспекти національної продовольчої безпеки [3]

Механізм дії організаційно-економічної продовольчої безпеки формується з елементів: планування, економічного стимулювання, управління, регулювання міжрегіональних й зовнішніх зв'язків (продовольство, сировина), вирішення проблем соціальній сфері.

Зауважимо, що регуляторами (інструментами) механізму продовольчої безпеки є планування: оперативне, тактичне, стратегічне, програмне, перспективне, прогнозне.

Стратегічна мета продовольчої безпеки – це надійне забезпечення населення країни якісними, безпечними товарами, сировиною, продукцією і продовольством. На рисунку 3 проаналізуємо чинники продовольчої безпеки [4].

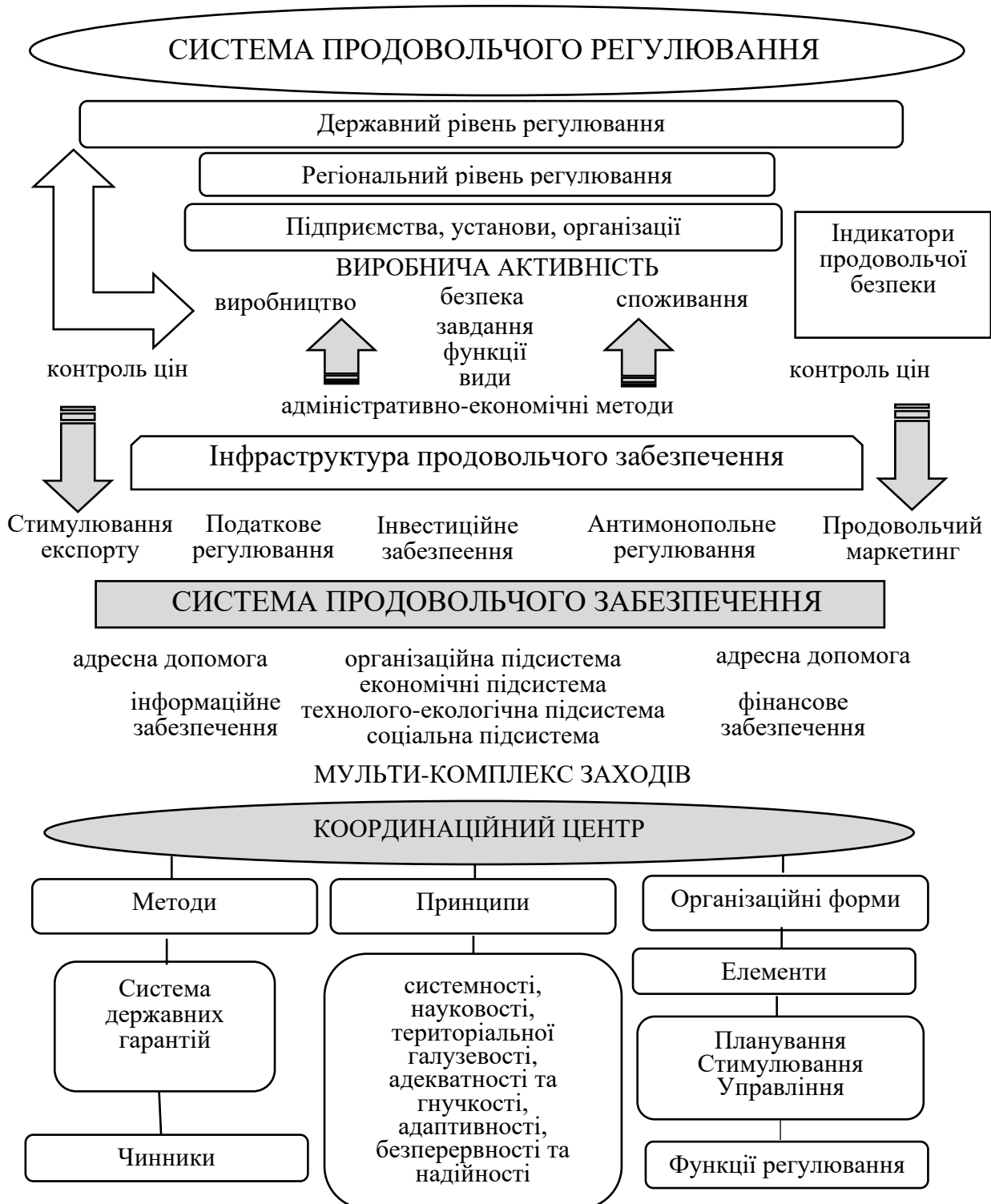
Рис. 3. Алгоритм механізму забезпечення продовольчої безпеки [4]

Дослідження показують, що сьогодні важливе значення займає організаційно-економічний механізм формування регіональної продовольчої безпеки. Сучасні умови трансформаційних перетворень, соціально-економічна, політична нестабільність в сфері продовольчої безпеки країни повинні мати налагоджені розроблені головні цілі, завдання, структуру, що в регіональному аспекті є важливими складовими.

Механізм формування системи продовольчого забезпечення регіону є достатньо складним механізмом, що містить в собі цілу низку сукупності окремих механізмів.

В залежності від мети яка стоїть перед регіонами в забезпеченні продовольчого попиту може використовуватися особливий механізм

реалізації який містить взаємодію ще декількох механізмів, у той же час один механізм може бути спрямований на реалізацію декількох цілей (рис. 4).

Рис. 4. Організаційно-економічний механізм формування системи продовольчого забезпечення

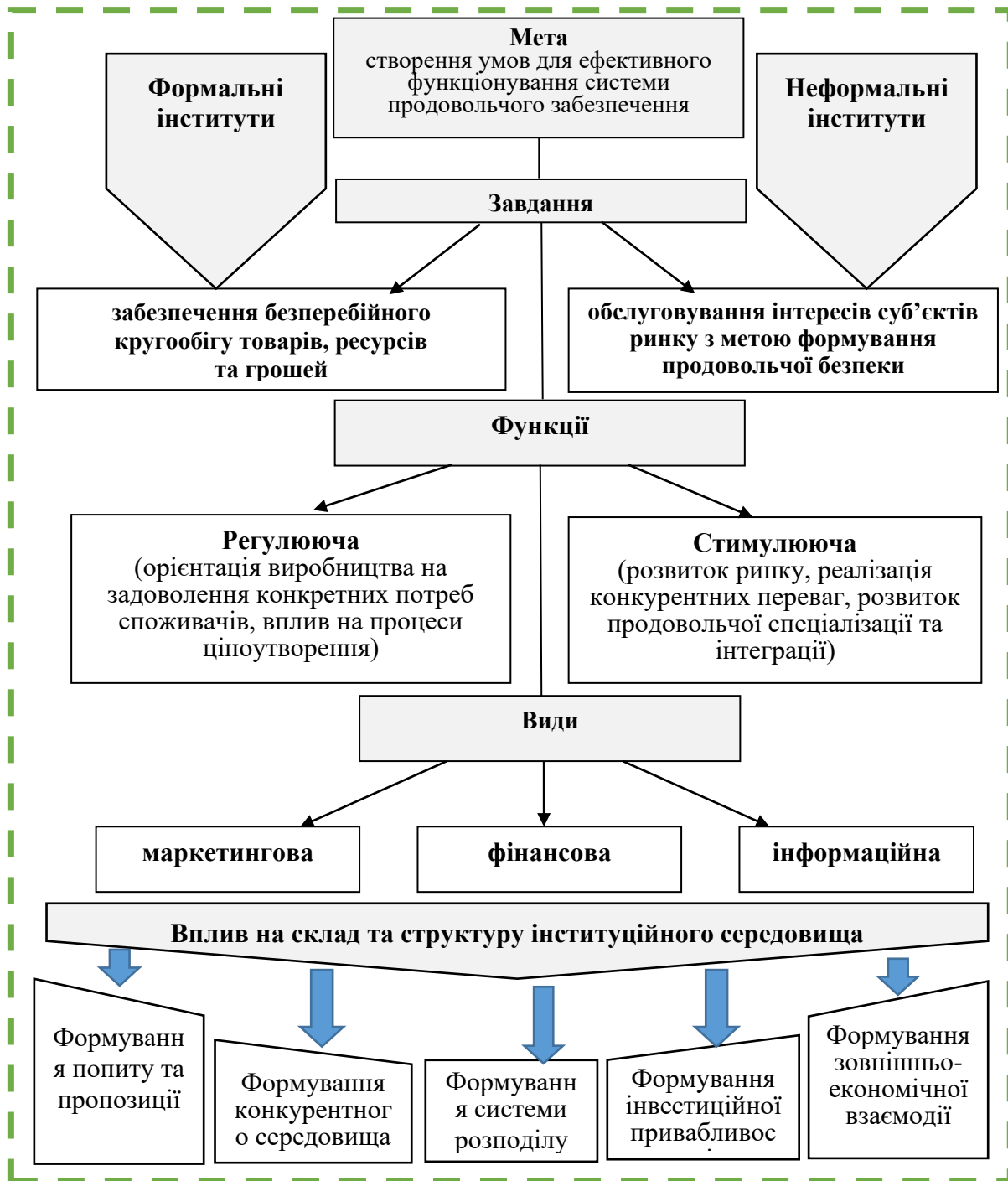
Сьогодні необхідно виділити три основних напрямки державної

політики в сфері продовольчої безпеки та продовольчого забезпечення регіонів країни: 1. Наявність ресурсної бази для повного самозабезпечення виробництва стратегічної продукції сільгоспвиробництва (пшениця, ячмінь, рис, олійні, м'ясо, молочні продукти) з можливістю подальшого збільшення виробничих потужностей для експортування даної продукції. 2. Створення та розбудова потужного виробничого комплексу здатного витримати економічні коливання різного характеру та задовольнити регіональні потреби в споживанні. 3. Формування механізму для забезпечення продовольчої безпеки за рахунок зовнішньоекономічної діяльності.

Низький рівень купівельної спроможності населення України завжди розглядався Урядом як центральна проблема, особливо гостро питання виникає в роки несприятливих кліматичних умов, які впливають на урожайність сільськогосподарської продукції, що значно впливає на коливання цін в сторону значного збільшення на більшу частину продуктів харчування. Використовуючи політику стримування росту цін доречно було впроваджувати механізм встановлення граничного рівня рентабельності для регіональних виробників і регулювати націнки роздрібних продавців [5].

Однак, зазначений механізм має негативні наслідки для економіки та фактично не впливає на малозабезпечені верстви населення. Більш ефективним засобом регулювання продовольчого забезпечення бідного населення є надання адресної фінансової допомоги у вигляді грошових дотацій які в цьому відіграють важливу роль. Отже, продовольча безпека займає центральне місце у механізмі формування системи продовольчого забезпечення як для держави в цілому так і для кожного регіону окремо.

В той же час доречно виділити наступні принципи формування системи продовольчої безпеки регіону: максимальне використання наявного ресурсного потенціалу регіону з використанням переваг внутрідержавного поділу праці; локальна спеціалізація підприємств регіональної економіки особливо сільського господарства на видах продукції, які враховуючи специфіку конкретного регіону, мають стратегічне значення для продовольчої безпеки та характеризуються низькою собівартістю виробництва; використання гармонійної системи внутрішньо-регіонального та міжрегіонального взаємодоповнення продовольчими товарами; включення регіональної агропродовольчої системи в єдину загальнонаціональну систему продовольчого забезпечення.

Рис. 5. Інфраструктура продовольчого забезпечення регіону

Процес формування інфраструктури продовольчого забезпечення регіону є досить тривалим, що нерозривно пов'язаний із певними ресурсами, значно залежить від сфери виробництва й обігу регіону, що спричиняється наявністю особливостей і закономірностей у функціонуванні й розвитку інфраструктури продовольчого забезпечення регіону (рис. 5). Якщо стоїть мета ефективно впливати на інфраструктуру

продовольчого забезпечення регіону то це можливо здійснити через інституційне середовище через механізми формування попиту та пропозиції, формування конкурентного середовища, формування системи розподілу, формування інвестиційної привабливості, формування зовнішньо-економічної взаємодії. Зазначений вплив доречно проводити використовуючи мульти-комплекс заходів формування системи продовольчого забезпечення (рис. 6.).

Для функціонування ефективного організаційно-економічного механізму формування системи продовольчого забезпечення регіону необхідне формування ринкової інфраструктури продовольчого забезпечення, яка являє собою сукупність господарюючих суб'єктів, державних органів, посередницьких структур, діяльність яких спрямована на обслуговування основних процесів у рамках ефективного продовольчого забезпечення, тобто товароруху, пошуку продавців та покупців, налагодження господарських зв'язків між підприємствами, руху ресурсних потоків, а також функціонування підприємницьких структур [6].

Головним завданням запуску механізму продовольчого забезпечення є забезпечення безперебійного кругообігу товарів, ресурсів та грошей поряд з цим потрібно не забувати про обслуговування інтересів суб'єктів ринку з метою формування продовольчої безпеки. Це не можливо здійснити без орієнтації виробництва на задоволення конкретних потреб споживачів, вплив на процеси ціноутворення. Важливе значення має розвиток ринку, реалізація конкурентних переваг, розвиток продовольчої спеціалізації та інтеграції тощо [7, 8, 9].

Паралельно з використанням зазначеного мульти-комплексу доречно здійснити вплив на зростання доходів населення через збільшення рівня регіональної заробітної плати, запровадження соціальних виплат і допомоги населенню локального спрямування на задоволення потреб в споживанні продовольчих товарів.

Рис. 6. Мульти-комплекс заходів формування регіональної системи продовольчого забезпечення

Висновки. В ході дослідження було встановлено, що потрібно здійснювати прозорі механізми ліцензування регіональних суб'єктів

експортно-імпортової діяльності. Використання експортно-імпортової важелів впливу на економіку підприємств шляхом квотування та ембарго особливо на постачання продовольства і сільськогосподарської сировини. Регулювати рівень продовольчої забезпеченості шляхом обмеження за якістю продукції. Використовувати максимальний рівень субсидування та кредитування експорту.

Стабільність функціонування системи продовольчого забезпечення регіону показує наявність підпорядкованих зв'язків між її організаційними елементами, економічними елементами в механізмі продовольчого забезпечення. Зауважимо, що організаційно-економічний механізм продовольчого забезпечення регіону визначає інструмент оцінки, моніторинг продовольчого потенціалу, перспективного обґрунтування стратегії його розвитку.

Поряд з цим, створювати умови для ефективного регулювання оптових продовольчих ринків засобами ринкової економіки а у разі виникнення необхідності здійснювати зазначені заходи в ручному режимі. Максимально стимулювати систему біржової торгівлі та запровадження спрощеної системи ліцензування підприємств торгівлі продовольчими товарами. Запровадження регіонального контролю за зберіганням, складуванням і транспортуванням продукції. Посилювати контроль дотримання правил торгівлі та якості обслуговування.

Мульти-комплекс заходів формування регіональної системи продовольчого забезпечення також повинен базуватися на елементах податкового регулювання з використанням цільового субсидування та пільгового кредитування. Ефективно потрібно використовувати товарні та закупівельні інтервенції з вдосконаленням системи стандартизації та сертифікації. Стимулювання інвестиційно-інноваційного розвитку повинно відбуватися з наданням преференцій, податкових канікул з зниженням загальної ставки оподаткування.

Бібліографічний список.

1. Вараксіна О. В. Параметрична модель функціонування організаційно-економічного механізму забезпечення продовольчої безпеки національної економіки. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. 2016. №1(73). С. 91-99.

2. Про продовольчу безпеку України: Проект Закону України від 28.04.2011 № 8370-1. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/jf6gi01a?an=3>.

3. Батигіна О. М., Жушман В. М., Корнієнко В. М. Актуальні проблеми правового забезпечення продовольчої безпеки України: монографія; за ред. В. Ю. Уркевича та М. В. Шульги. Харків. Право, 2013. 326 с.

4. Алексєєва Я. В. Наукові засади визначення продовольчої безпеки. Ефективність державного управління: зб. наук. праць. 2015. № 42. С. 100-107.

5. Губені Ю. Е. Аспекти інтернаціоналізації агробізнесу в ідентифікації продовольчої безпеки. Сучасні проблеми та перспективи міжнародної інтеграції аграрного сектору економіки України: зб. наук. праць міжн. наук.-практ. конф. Київ: ННЦ «ІАЕ». 2015. С. 90-94.

6. Фера-Клемонца О. Ю. Зарубіжний досвід регулювання продовольчого забезпечення. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2015. № 5 (133). С. 44-53.

7. Акуленко Л., Бровко О., Микуляк В. Початок режиму вільної торгівлі з ЄС. Які зміни чекають на український бізнес. Європейська правда. Міжнародна безпека та євроінтеграція. URL: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2015/11/26/7041241>.

8. Лагодієнко В.В. Продовольча безпека Причорноморського регіону: стан, тенденції, перспективи. *Economic and Food Security of Ukraine*. 2019. № 6(3-4). С. 16-25.

9. Mudrak R., Nyzhnyk I., Lagodiienko V., Lagodiienko N. Impact of seasonal production on the dynamics of prices for meat and dairy products in Ukraine. *TEM Journal*. 2019. vol. 8. issue 4. P. 1159-1168.

10. Скупський Р.М. Інноваційний розвиток агропродовольчої сфери в контексті формування продовольчої безпеки та членства України у Світовій організації торгівлі. Збірник наукових праць Національного університету кораблебудування. 2014. №2. С.48-57.

11. Пономарьова М.С. Конкурентостійкість сільськогосподарських підприємств як запорука стратегічного економічного розвитку / М.С. Пономарьова // Вісник ХНАУ. Серія “Економічні науки». - 2016. - № 1. С. 285 - 295. - 398 с.

12. Dolzhykova I., Irtysheva I., Ponomarova M. Conceptual fundamentals of development of the food security system // *Baltic Journal of Economic Studies*, Volume 5 Number 2. Riga: Publishing House “Baltija Publishing”, 2019, 262 p. P 57-64. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/>

13. Чернега І.І. Особливості становлення аграрних перетворень та ринкових зрушень / І.І. Чернега, М.С. Пономарьова, Ю.В.Загорська //

Бізнес- навігатор: науково-виробничий журнал. – 2014. – № 3 (35). – С. 6–12. 218 с.

References.

1. Varaksina O. V. (2016). Parametric model of functioning of the organizational and economic mechanism of food security of the national econom. Scientific Bulletin of Poltava University of Economics and Trade. no. 1 (73). p.p. 91-99.

2. The Verkhovna Rada of Ukraine (1995). Draft Law of Ukraine «On Food Security of Ukraine». Available at: <https://ips.ligazakon.net/document/view/jf6gi01a?an=3>.

3. Batygina O. M., Zhushman V. M., Kornienko V. M. (2013). Actual problems of legal provision of food security of Ukraine: (Urkevich V.Yu. and Shulga M.V. (Ed.)). Kharkiv. Law.

4. Alekseeva J. V. (2015). Scientific principles of determining food security. Efficiency of public administration: collection of academic papers. no. 42. p.p. 100-107.

5. Gubeni Y. E. (2015). Aspects of internationalization of agribusiness in the identification of food security. Modern problems and prospects of international integration of the agricultural sector of the economy of Ukraine: coll. Science. work int. scientific-practical conf. Kyiv: NSC «IAE». p.p. 90-94.

6. Fera-Klemontsa O. Yu. (2015). Foreign experience in the regulation of food supply. Socio-economic problems of the modern period of Ukraine. no. 5 (133). p.p. 44-53.

7. Akulenko L., Brovko O., Mykulyak V. (2015). The beginning of the regime of free trade with the EU. What changes await Ukrainian business. European truth. International security and European integration. Available at: <http://www.euointegration.com.ua/articles/2015/11/26/7041241>. [

8. Lagodiienko V. V. (2019). Food security of the Black Sea region: state, tendencies, prospects. Economic and Food Security of Ukraine. no. 6 (3-4), p.p. 16-25.

9. Mudrak R., Nyzhnyk I., Lagodiienko V., Lagodiienko N. (2019). Impact of seasonal production on the dynamics of prices for meat and dairy products in Ukraine. TEM Journal. vol. 8. issue 4. p.p. 1159-1168.

10. Skupsky R. M. (2014). Innovative development of the agri-food sphere in the context of food security formation and Ukraine's membership in the World Trade Organization. Collection of scientific works of the National University of Shipbuilding. no. 2. p.p. 48-57.

11. Ponomareva M.S. (2016). Competitiveness of agricultural enterprises as a guarantee of strategic economic development / MS Ponomareva // Bulletin of KhNAU. Economic Sciences Series. № 1. С. 285 - 295. - 398 p.

12. Dolzhykova I., Irtyshcheva I., Ponomarova M. (2019). Conceptual fundamentals of development of the food security system // Baltic Journal of Economic Studies, Volume 5 Number 2. Riga: Publishing House “Baltija Publishing”, 262 p. P 57-64. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/>

13. Chernega I.I. (2014). Peculiarities of formation of agrarian transformations and market shifts / I.I. Chernega, M.S. Ponomareva, Y.V. Zagorska // Business navigator: scientific and production journal. № 3 (35). - P. 6– 12. 218 p.

Б.В. Егоров, В.В. Лагодиенко, Н.Р. Кордзя **Совершенствование организационно-экономического механизма формирования региональной системы продовольственного обеспечения.** Стимулирование инвестиционно-инновационного развития должно происходить с предоставлением преференций, налоговых каникул со снижением общей ставки налогообложения. Доказано, что параллельно с использованием исследованного мульти-комплекса уместно оказать влияние на рост доходов населения из-за увеличения уровня региональной заработной платы, введение социальных выплат и помощи населению локального направления на удовлетворение потребностей в потреблении продовольственных товаров. Нужно проводить прозрачные механизмы лицензирования региональных субъектов экспортно-импортной деятельности. Мульти-комплекс мероприятий формирования системы продовольственного обеспечения также должен базироваться на элементах налогового регулирования с использованием целевого субсидирования и льготного кредитования. Стимулирование инвестиционно-инновационного развития должно происходить с предоставлением преференций, налоговых каникул со снижением общей ставки налогообложения.

Ключевые слова: продовольственная безопасность, продовольственный аспект, организационно-экономический механизм, региональная инфраструктура продовольственного обеспечения, мульти-комплекс.

B. Iegorov, V. Lagodiienko, N. Kordzaya **Improvement of the organizational and economic mechanism of formation of the regional system of food supply.**

The subject of research is theoretical, methodological and applied aspects and mechanisms of formation of the regional food security system.

The purpose of this article is to research of directions of improvement of the organizational and economic mechanism of formation of the regional system of food supply.

The methodological basis of the study is an economic theory, scientific works of domestic scientists on the problems of improving the organizational and economic mechanism of formation of the regional food supply system. The following methods were used in the research process: monographic, scientific abstraction, observation, time series, averages, induction, etc.

Results. The article examines the actual state and directions of improvement of the organizational and economic mechanism of formation of the regional food supply system. It is established that the multi-set of measures for the formation of the food supply system should be based on elements of tax regulation with the use of targeted subsidies and soft loans. Commodity and procurement interventions need to be used effectively to improve the standardization and certification system. Stimulation of investment and innovation development should take place with the provision of preferences, tax holidays with a reduction in the overall tax rate. In parallel with the use of the studied multi-complex, it is appropriate to influence the growth of household incomes by increasing the level of regional wages, the introduction of social benefits and assistance to the local population to meet the needs of food consumption. Transparent licensing mechanisms for regional export-import entities need to be implemented. The use of export-import levers to influence the economy of enterprises through quotas and embargoes, especially on the supply of food and agricultural raw materials. Regulate the level of food security by restricting product quality. Use the maximum level of export subsidies and credits. The multi-set of measures for the formation of the food supply system should also be based on elements of tax regulation with the use of targeted subsidies and concessional lending.

Scope of results. The practical significance of the research results lies in the possibility of using theoretical and methodological provisions and practical recommendations for improving the organizational and economic mechanism of food security at the regional level.

Key words: food security, food aspect, organizational and economic mechanism, regional food security infrastructure, multicomplex.

Стаття надійшла до редакції: 03.12.2020 р.